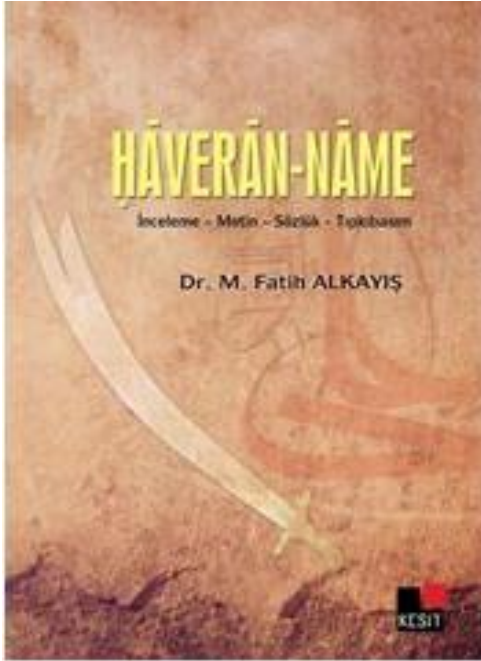

ALKAYIŞ, M. Fatih (2013), Hāverān-nāme (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), Kesit Yayınları, İstanbul, 323 s., ISBN: 978-605-4646-37-1*

Okt. Serdar BULUT

Giresun Üniversitesi Türk Dili Bölümü ve TÖMER

Hāverān-nāme'ler Hz. Ali'nin kahramanlıklarını ele alan eserlerin ortak adıdır. *Hāverān-nāme* kelimesinin anlamı doğu ile batıyı anlatan eserdir. Kelime Farsça *Hāver* sözcüğünden türemiştir (s. 19). Tam adı "Ali bin Ebî Talib el-Kureyşî el-Haşimî" veya "Ali bin Ebi Talib bin Abdulmuttalib bin Abd-i Menaf" olan Hz. Ali, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in yeğeni ve damadıdır (s. 18). O Müslümanlığı ilk kabul edenlerden biridir ve dört büyük halifenin sonuncusudur.

Hz. Ali'nin kahramanlıklarını konu alan cenklerle alakalı uzun zamandır çalışmalar yapılmaktadır. Fakat bu çalışmalarını oluşturmak son derece zordur ve emek istemektedir. Daha önce Mehmet Dursun Erdem, Necati Demir, Mustafa Argunşah ve Hülya Yaşar gibi araştırmacılar tarafından bu alanla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmaların zorluğunu görmekle birlikte alan açısından da eksikliğini fark eden Yrd. Doç. Dr. M.

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Fatih Alkayış, 2012 yılında başladığı incelemelerini Mart 2013 tarihinde sonuçlandırmış ve Nisan 2013'te "Hâverân-nâme (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)", ismini verdiği eserini yayımlamıştır. 13. ve 14. yüzyılın sözvarlığını incelemek isteyen araştırmacıların, etimolojik sözlüklerin yanı sıra metin aktarımlarının da sözlüklerine bakmaları gerekmektedir. 'Hâveran-nâme'lerin de bu yüzyıllarda yazıldığı varsayılırsa Alkayış'ın bu çalışması gerek titizliği gerekse kaynakçasının zenginliği bakımından araştırmacılara zengin bir altyapı sunmaktadır.

Transkripsiyon aktarımıyla birlikte dilsel incelemesi yapılan çalışmanın asıl nüshası, Türk Dil Kurumu yazma eserler kütüphanesinde A/6 numarada kayıtlıdır. Bu nüshayı Ergirili Kâsım Muḥammed Bekr Ağa Hicrî 1230 yılında (Miladî 1814-1815) istinsah etmiştir. İçerisinde üç tane hikâyenin anlatıldığı eser, toplam 118 varaktan, her bir sayfa ise 17 satırdan oluşmaktadır.

Yazardan öğrendiğimize göre İranlı şair İbn Hüsâm'ın Hâver-nâme veya Hâverân-nâme adını verdiği Farsça manzum eserde de Hz. Ali'nin kahramanlıkları anlatılmaktadır. M. Fatih Alkayış hocamızın anonim eserinin adının da Hâverân-nâme olması dikkate alındığında Hz. Ali'nin kahramanlıklarının anlatıldığı eserlerin genel adının Hâverân-nâme olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum da Alkayış'ın eserinin kendinden önce yapılan çalışmalarla isim benzerliği dışında herhangi bir benzerliğinin olmadığı göstermektedir.

Yazarın Giriş (s. 18) bölümünde aktardığına göre eserin aslı açık, sade bir dille, nesih tarzında ve harekesiz olarak yazılmıştır. Eser Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini büyük ölçüde göstermektedir. Bu bakımdan Eski Anadolu Türkçesi üzerine araştırma yapacaklara kaynaklık edecek niteliktedir.

Eserde iç kapaktan sonra M. Fatih Alkayış'ın özgeçmişi gelmektedir. 5-11 sayfaları arasında uzunca bir "İçindekiler" bölümü oluşturulmuştur. "İçindekiler" bölümünden sonra sırasıyla 'Ön söz', 'Kısaltmalar', 'Çeviri Yazı İşaretleri', 'Giriş', 'İnceleme', 'Çeviri Yazılı Metin', 'Sözlük', 'Özel Adlar Dizini', 'Kaynakça' ve 'Tıpkıbasım' bölümü gelmektedir.

4 sayfadan oluşan giriş bölümü 4 başlıkta ele alınmıştır. Bunlardan birincisi Hazreti Ali'nin hayatının yazar tarafından anlatıldığı 'Hz. Ali Kimdir' bölümü, ikincisi Hz. Ali'nin kahramanlıklarını ve İslamiyet'i yayma mücadelelerini ele alan 'Hz. Ali Cenklere', üçüncüsü yazarın kitabının özelliklerini ile getirdiği 'Hâverân-nâme', dördüncüsü ise Hz. Ali'nin kahramanlıkları üzerine yapılan çalışmaların listelendiği 'Hâver-nâme / Hâverân-nâme ve Hz. Ali Cenklere Üzerine Yapılan Çalışmalar'dır. Yazarın bu bölümde 'Hâveran-nâme'lerle ve Hz. Ali'yle alakalı bilgiler vermesi eserin incelenmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Daha önce konuyla alakalı yapılan çalışmaların listelenmesi ise esere Hâveran-nâmeler ve Hz. Ali Cenklere Bibliyografyası havası katmaktadır. Giriş bölümünde, çalışmanın amacından, kapsamından ve yönteminden de bahsedilseydi daha faydalı olurdu. Fakat bu durum çalışmanın güvenilirliği ve sağlamlığı düşünüldüğünde çok küçük ve önemsiz bir ayrıntıdır.

Yazar inceleme bölümünü kendi içinde daha küçük ara dallara ayırmakla birlikte 'İmla (Yazım) Özellikleri', 'Ses Bilgisi', 'Şekil Bilgisi', 'Cümle Bilgisi' ve 'Bazı Notlar' başlıkları altında beş ana gruba ayırmıştır. 'İmla (Yazım) Özellikleri' kısmında ünlülerin ve ünsüzlerin metin içinde yazılışlarıyla alakalı bilgiler veren Alkayış, 'Ses Bilgisi' kısmında ünlü ve ünsüzlerle alakalı metin içinde oluşan ses olaylarını madde numaralarıyla beraber göstermiştir. 'Şekil Bilgisi' kısmında eserdeki şekil bilgisi özellikleri Çekim Ekleri ve Yapım Ekleri olmak üzere iki ana başlık şeklinde ele alınmış ve çeşitli alt başlıklara ayrılmıştır. Bu bölümde eserde yer alan Zamirler, Sıfatlar, Zarflar, Edatlar ve Birleşik Fiiller de kendi içinde alt başlıklara ayrılarak ele alınmıştır. 'Cümle Bilgisi' bölümünde metinde geçen cümleler Anlamlarına Göre Cümleler, Yüklem Türevine Göre Cümleler, Yüklem Yerine Göre Cümleler, Devrik Cümle, Birleşik Cümleler, Sıralı Cümleler ve Bağlı Cümleler olmak üzere çeşitli ana başlıklara ayrılmıştır. Bu ana başlıklar kendi içinde alt dallara ayrılarak açıklanmıştır.

Bizce eserin İnceleme bölümündeki en önemli başlıklardan biri "Bazı Notlar" bölümüdür. Bölümde, çevirisi yapılan metnin farklı dilsel özellikleri örnekler eşliğinde gösterilmiştir. Burada daha önceki metinlerde pek adlandırılmayan dilsel özelliklerin yazar tarafından adlandırıldığı görülmektedir. Bu kısım yazarın eserini zenginleştirmektedir.

Eserin ana gövdesini oluşturan "Çeviri Yazılı Metin" bölümü [1] Şâhib-i Hâverân-nâme Ergirili Kāsım Muḥammed Bekr Ağa (1230) şeklinde metnin orijinal adının, yazarının ve yazım yılının yazılışıyla başlamıştır. 83-176. Sayfalar arasını kaplayan bölümde yazar 118 varaklık metni kitabının ilk bölümünde verdiği çeviri yazı işaretlerine göre transkribe etmiştir. Metnin çeviri yazısı 2. varaktan başlamaktadır. Yazar metinleri kendi içinde üç bölüme ayırmıştır. Bu durumdan Hâverân-nâme'nin bünyesinde üç kahramanlık hikâyesini barındırdığını anlamaktayız. 2-B ile 95-B bölümleri arası 'Hâverânın Hikâyesidir', 95-A ile 111-B bölümleri arası 'Baber Kal'asında Olan Zümer Ateş-Perestiñ Hikâyesidir', 111-A ile 118-A bölümleri arası ise 'Hazret-i Mûsa 'Aleyhisselâmîñ Hikâyesidir' şeklinde olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki hikâyede Hz. Ali'nin kahramanlıkları ve Müslümanlığı yayma çalışmaları anlatılmaktadır. Üçüncü hikâye ise adının tam aksine Hz. Musa'yı tam anlatmadan başka konuya geçmektedir.

Eserde çok olmamak üzere 177-189 sayfaları arasında oldukça önemli bir sözlük kısmı vardır. Eski Anadolu Türkçesi söz varlığının önemi düşünüldüğünde yazarın hazırlamış olduğu sözlüğün önemi ortaya çıkmaktadır. Yazar sözlük kısmında kelimelerin metinde yazılış şekillerini göz önünde bulundurarak çeviri yazı işaretlerini de madde başı olarak belirtmiştir. Bu durum kelimelerin orijinalliği noktasında son derece önemli bir durumdur.

Eserin beklide en dikkat çekici bölümü yazarın 190-199 sayfaları arasında kaleme aldığı 'Özel Adlar Dizini' kısmıdır. Eski Anadolu Türkçesi metinleri

bakımından hassas bir nokta olan dizin bölümünün olması eserin değerini artırmaktadır. Fakat dizin bölümünün sadece özel adlarla sınırlandırılması bir dezavantaj oluştursa da özel adlar dizini bu dezavantajı hissettirmemektedir.

Özel Adlar Dizini'nden sonra metin çevirilerine göre oldukça zengin bir 'Kaynakça' bölümü karşımıza çıkmaktadır. Kaynakça bölümünden sonra yazar bu tarz çalışmalar için önemli bir ayrıntı olan 'Tıpkıbasım' (s. 206-323) bölümünü vermiştir. Tıpkıbasım bölümünü vermek cesaret isteyen önemli bir ayrıntıdır. Bu durum yazarın kendine ve eserine olan güveni ortaya çıkarmaktadır. Yazarın eserden hareketle ulaştığı ayrıntıları vereceği bir sonuç bölümünün de olması esere önemli bir hacim katardı. Fakat bu tarz eserler açısından sonuç bölümünün olmaması önemli bir eksiklik değildir.

Alkayış'ın eseri genel olarak 13. ve 14. yüzyıllarda yazılmış olmakla birlikte dilsel olarak Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtan inceleme ve çeviri kitabıdır. Eserin gerek yazarın Ön sözde yaptığı yorumlardan, gerekse sağlam yapısından hareketle çok ciddi emek ve birikim ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Eser hem Eski Anadolu Türkçesi üzerine çalışacaklar hem de Hz. Ali'nin kahramanlıkları üzerine çalışacaklar açısından önemli bir kaynaktır.

Sayın M. Fatih Alkayış'ı böyle değerli bir eser oluşturmasından dolayı kutluyoruz. Sayın hocamızın çalışmalarının devamını dilemekle birlikte bu tarz eserlerin sayısının artmasını temenni etmekteyiz.